

**PARRANDACHILIK KORXONALARIDA OZIQAGA BO'LGAN
TALABNI ANIQLASH**

A.H.Mamadiyev

Termiz parrandachilik fabrikasi zootexnigi, mustaqil tadqiqotchi

Annotatsiya. Ushbu tezisdan parrandachilik korxonalarida parrandalarning oziqaga bo'lgan talabini aniqlash, ratsionni me'yorlash, yem-xashak sarfini optimallashtirish hamda oziqadan samarali foydalanish masalalari yoritilgan. Parrandalarning yoshi, mahsuldorlik yo'nalishi, tirik vazni, tuxumdorligi, o'sish sur'ati va saqlash sharoitlarining oziqa moddalariga bo'lgan talabga ta'siri tahlil qilingan. Shuningdek, yem sarfini hisoblash orqali mahsulot tannarxini kamaytirish va parrandachilik korxonalarining iqtisodiy samaradorligini oshirish bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: parrandachilik, oziqa, ratsion, yem sarfi, protein, energiya, aminokislotalar, vitaminlar, mineral moddalar, broyler, tuxumdorlik, oziqa samaradorligi.

Kirish. Bugungi kunda parrandachilik chorvachilikning tez rivojlanayotgan va aholining oziq-ovqat mahsulotlariga bo'lgan ehtiyojini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega bo'lgan tarmoqlardan biridir. Parranda go'shti va tuxumi yuqori biologik qiymatga ega bo'lib, qisqa muddatda olinishi, ishlab chiqarish jarayonining nisbatan tezligi hamda yemdan mahsulotga aylanish koeffitsiyentining yuqoriligi bilan ajralib turadi.

Respublikamiz aholisining sifatli va ekologik toza parrandachilik mahsulotlariga bo'lgan ehtiyojini qondirish hamda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, mamlakatimizda parrandachilik sohasini rivojlantirish va eksportga mo'ljallangan tayyor mahsulotlar ishlab chiqarish hajmini oshirishda parrandalarning biologik xususiyatlarini inobatga olgan holda ilmiy asoslangan maqbul texnologiyalardan foydalanish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Parrandachilik korxonalarida ishlab chiqarish samaradorligiga ta'sir etuvchi asosiy omillardan biri — parrandalarni to'g'ri va muvozanatli oziqlantirishdir. Oziqlantirish xarajatlari mahsulot tannarxining katta qismini tashkil etadi. Shu sababli parrandalarning oziqa moddalariga bo'lgan talabini aniq belgilash va shu talab asosida ratsion tuzish korxonaning iqtisodiy samaradorligini oshirish imkonini beradi.

Parrandalarning oziqaga bo'lgan talabi doimiy bo'lmay, ularning biologik xususiyatlari va mahsuldorlik yo'nalishiga qarab o'zgaradi. Masalan, broyler jo'jalarining dastlabki davrida oqsil va aminokislotalarga bo'lgan ehtiyoji yuqori bo'lsa, keyingi davrlarda energiyaga bo'lgan talabning nisbati ortadi. Tuxum beruvchi tovuqlarda esa tuxum hosil bo'lishi uchun oqsil bilan bir qatorda kalsiy, fosfor, D vitamini va boshqa biologik faol moddalarning yetarli miqdorda bo'lishi talab etiladi.

Parrandalarning oziqa moddalariga bo'lgan talabi. Parrandalarning normal o'sishi, rivojlanishi, ko'payishi va yuqori mahsuldorligini ta'minlash uchun ratsion tarkibida barcha zarur oziqa moddalarining yetarli miqdorda bo'lishi lozim. Asosiy oziqa moddalariga **oqsil, yog', uglevodlar, mineral moddalar, vitaminlar va suv** kiradi.

Oqsil parrandalar organizmida mushak to'qimalari, ichki organlar, fermentlar va gormonlar hosil bo'lishida muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, tez o'suvchi broyler jo'jalar uchun ratsiondagi oqsil miqdorini me'yorlash katta ahamiyatga ega. Oqsil yetishmasligi o'sishning sekinlashishi, tirik vaznning kamayishi va yemdan foydalanish samaradorligining pasayishiga olib keladi.

Energiya parrandalarning hayot faoliyati, tana haroratini saqlash, harakatlanish, o'sish va mahsulot hosil qilish uchun sarflanadi. Ratsionning energiya darajasi haddan tashqari past bo'lsa, parranda organizmi o'z ehtiyojini qoplash uchun oziqa moddalaridan to'liq foydalana olmaydi. Aksincha, energiyaning ortiqcha bo'lishi semirishga va mahsuldorlikning pasayishiga sabab bo'lishi mumkin.

Mineral moddalar orasida **kalsiy va fosfor** alohida ahamiyatga ega.

Tuxumdor tovuqlarda kalsiy tuxum po'stlog'ining shakllanishi uchun zarur. Kalsiy yetishmovchiligi tuxum po'stlog'ining yupqalashishi va sinuvchanligiga olib kelishi mumkin. Fosfor esa suyaklarning rivojlanishi va moddalar almashinuvida ishtirok etadi.

Vitaminlar ham parrandalar oziqlanishida muhim o'rin tutadi. A, D, E, K va B guruhi vitaminlari organizmdagi turli fiziologik jarayonlarni tartibga soladi. Vitaminlarning yetishmasligi immunitetning pasayishi, o'sishning susayishi va mahsuldorlikning kamayishiga olib keladi.

Parrandachilik korxonalarida yem sarfini aniqlash. Korxonada oziqaga bo'lgan talabni aniqlashda, avvalo, mavjud parrandalar soni, ularning yoshi, mahsuldorlik yo'nalishi va bir bosh parranda uchun kunlik yem sarfi aniqlanadi.

Parrandalarning yoshiga qarab oziqlantirishning bir necha bosqichga bo'linishi yemdan samarali foydalanish imkonini beradi. Broylerlarda odatda boshlang'ich, o'sish va yakuniy oziqlantirish davrlari ajratiladi. Har bir bosqichda oziqa tarkibidagi energiya va protein nisbati parranda organizmining fiziologik ehtiyojiga moslashtiriladi.

Oziqa samaradorligini oshirish

Parrandachilik korxonalarida yem sarfini kamaytirishning eng muhim yo'llaridan biri ratsionni ilmiy asosda muvozanatlashdir. Ratsionda barcha zarur oziqa moddalarining optimal nisbatda bo'lishi yemning hazm bo'lishini yaxshilaydi va mahsulot birligiga sarflanadigan yem miqdorini kamaytiradi.

Bunda yemning **oziqa qiymati, sifati va xavfsizligi** alohida nazorat qilinishi kerak. Don mahsulotlari, oqsilga boy yemlar, mineral qo'shimchalar, vitaminlar va boshqa komponentlar sifatli bo'lishi lozim. Mog'orlagan yoki mikotoksinlar bilan zararlangan yemlardan foydalanish parranda salomatligi va mahsuldorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Oziqa samaradorligini baholashda **yem konversiyasi** muhim ko'rsatkich hisoblanadi. Yem konversiyasi ma'lum miqdordagi mahsulot olish uchun qancha yem sarflanganligini ifodalaydi. Masalan, broyler yetishtirishda 1 kg tirik vazn qo'shish uchun qancha kilogramm yem sarflangani aniqlanadi. Ushbu ko'rsatkich

qancha past bo'lsa, odatda ishlab chiqarish samaradorligi shuncha yuqori bo'ladi.

Parrandalarning oziqaga bo'lgan talabini aniqlashda faqat yem miqdorini emas, balki **suvga bo'lgan ehtiyojni** ham hisobga olish zarur. Suv moddalar almashinuvi, tana haroratini boshqarish va mahsulot hosil bo'lishida muhim ahamiyatga ega. Suvning sifati va doimiy mavjudligi parranda mahsuldorligiga bevosita ta'sir qiladi.

Oziqaga bo'lgan talabni aniqlashning iqtisodiy ahamiyati

Parrandachilik korxonalarida yem xarajatlarini to'g'ri rejalashtirish mahsulot tannarxini kamaytirishning muhim omillaridan biridir. Korxona yil davomida qancha parranda boqilishini, ularning yosh guruhlari va mahsuldorligini hisobga olgan holda yemga bo'lgan ehtiyojni oldindan aniqlashi mumkin.

Yemga bo'lgan talabni aniq hisoblash ortiqcha yem xarid qilish yoki yem yetishmasligi kabi muammolarning oldini oladi. Bundan tashqari, korxonada yem omborlarini to'g'ri tashkil etish, saqlashdagi yo'qotishlarni kamaytirish va yemdan foydalanish samaradorligini oshirish imkonini beradi.

Zamonaviy parrandachilik korxonalarida kompyuter dasturlari va avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlaridan foydalanish orqali har bir yosh guruhidagi parrandalarning yem iste'moli, tirik vazni, tuxumdorligi va yem konversiyasini muntazam nazorat qilish mumkin. Bunday tizimlar ratsionni tezkor ravishda o'zgartirish va ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga yordam beradi.

Xulosa. Parrandachilik korxonalarida oziqaga bo'lgan talabni to'g'ri aniqlash yuqori mahsuldorlik va iqtisodiy samaradorlikni ta'minlovchi asosiy omillardan biridir. Parrandalarning yoshi, tirik vazni, mahsuldorlik yo'nalishi, fiziologik holati va saqlash sharoitlarini hisobga olgan holda ratsion tuzish zarur.

Oziqaga bo'lgan talabni aniqlashda bir bosh parranda uchun kunlik yem sarfi, parrandalar soni va oziqlantirish davri asosida umumiy yem miqdorini hisoblash bilan birga, ratsion tarkibidagi energiya, protein, aminokislotalar, vitamin va mineral moddalarning miqdorini ham nazorat qilish lozim.

Ilmiy asoslangan oziqlantirish tizimini joriy etish yem sarfini kamaytirish, yem konversiyasini yaxshilash, parranda mahsuldorligini oshirish va mahsulot

tannarxini pasaytirish imkonini beradi. Shu sababli zamonaviy parrandachilik korxonalarida oziqlantirish jarayonini muntazam nazorat qilish va individual yosh guruhlariga mos ratsionlardan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 15-iyundagi PQ-281-son "Parrandachilik sohasini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori www.lex.uz
2. Leeson S., Summers J.D. Commercial Poultry Nutrition. University Books, 2008.
3. National Research Council. Nutrient Requirements of Poultry. 9th Revised Edition. Washington, D.C.: National Academies Press, 1994.
4. Ravindran V. Poultry Feed Availability and Nutrition. FAO, Rome.
5. Макаренко А.А. Кормление сельскохозяйственной птицы. – Москва.
6. Фисинин В.И. Птицеводство России: состояние и перспективы развития. – Москва.
7. George Mergos, Marina Papanastassiau Editors. Food security and sustainability. London, United Kingdom, 2017.